

Комунальний заклад вищої освіти
«Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія»
Запорізької обласної ради
Факультет реабілітаційної педагогіки та соціальної роботи
Кафедра спеціальної освіти та психології

МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

Формування конфліктологічної компетентності у асистента вчителя закладу
загальної середньої освіти

Виконала студентка групи СОМ-2(2)
спеціальності 016 Спеціальна освіта
Спиця Наталя Олександрівна
Керівник: Турубарова А. В.
Рецензент: Яланська С. П.
Нормоконтроль _____ Анна КІРІЛЛОВА

Запоріжжя
2022 р.

РЕФЕРАТ

Магістерська робота: 96 с., 14 табл., 9 рис., 80 джерел.

Об'єкт дослідження – конфліктологічна компетентність асистента вчителя.

Мета роботи – обґрунтування, розробка та експериментальна перевірка ефективності тренінгової програми з формування конфліктологічної компетентності у асистента вчителя закладу загальної середньої освіти.

Методи дослідження: теоретичні: аналіз наукової літератури, узагальнення та систематизація; емпіричні: констатувальний та формувальний експерименти; статистичні методи: якісний та кількісний аналіз одержаних експериментальних даних.

Конфліктологічна компетентність асистента вчителя є динамічним утворенням та визначається як інтегративна здатність використовувати спеціальні психологічні знання, уміння та навички поведіння у конфліктних ситуаціях та здатність до попередження цих ситуацій. Конфліктологічна компетентність є складовою професійної компетентності асистента вчителя та пов'язана з іншими її складовими (комунікативною, соціальною, педагогічною та ін.). Особливостями конфліктологічної компетентності асистента вчителя закладу загальної середньої освіти є: гнучкість спілкування, розвинений емоційний інтелект, позитивна активна життєва позиція, комунікативна толерантність, здатність дозасвоєння нових знань, мотивація до досягнення конструктивних рішень у конфлікті.

**КОНФЛІКТОЛОГІЧНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ, АСИСТЕНТ ВЧИТЕЛЯ,
ЗАКЛАД ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ.**

ВСТУП

Актуальність теми дослідження обумовлена по-перше особливостями інклюзивного навчання в умовах Нової української школи, по-друге, психологічними підходами до навчання та виховання учнів із особливими освітніми потребами, по-третє питанням розвитку компетентності педагогів та асистентів закладів загальної середньої освіти. Особливості організації інклюзивного навчання в закладах загальної середньої освіти регламентовано Постановою № 872 Кабінету Міністрів України від 15.08.2011 р. «Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах».

В умовах сьогодення важливими постає питання підготовки компетентнісного фахівця в сфері інклюзивної освіти, а саме набуття професійних компетентностей асистентом вчителя закладів загальної середньої освіти, розвиток у нього здатності розуміти себе та інших, вміти керувати конфліктними ситуаціями та попереджати конфлікти. Адже у закладах загальної середньої освіти все частіше виникають ситуації агресії, булінгу, мобінгу та ін. Такі ситуації призводять до конфліктів, психоемоційного перевантаження, психоемоційних зривів та знижують ефективне виконання професійних обов'язків педагогів та можуть свідчити про низький рівень сформованості конфліктологічної компетентності педагогів взагалі та асистента вчителя зокрема.

Зазначеною проблематикою займалися такі вчені як Т. Браніцька, Г. Бережна, Є. Богданов, В. Зазикін, О. Климентьева, С. Кондратюк, Н. Кузьміна, Л. Мухіна, М. Медвідь, О. Овчарук, С. Романов, І. Савенкова, В. Семиченко, М. Томчук, Л. Цой та ін. Питанням вивчення специфіки діяльності асистента вчителя інклюзивного класу займалися такі вчені, як Е. Данілавічюте, Н. Дятленко, Н. Заєркова, А. Колупаєва, С. Литовченко, А. Лапін, І. Луценко, О. Мартинчук, Ю. Найда, Н. Софій, А. Трейтяк, О. Чопік

та ін.

Ряд авторів (Н. Кузьміна, О. Овчарук, І. Савенкова, В. Семиченко, М. Томчук та ін.) конфліктологічну компетентність розглядають як сукупність якостей особистості, що забезпечують успішне виконання нею професійних функцій. Конфліктологічну компетентність як складову професійної компетентності вивчають Г. Бережна, Є. Богданов, В. Зазикін, О. Климентьєва, Л. Котлова, С. Романов та ін.). Л. Цой розглядає зазначену компетентність як спеціальну компетентність фахівця. М. Медвідь, С. Кондратюк та ін. трактують даний феномен як вміння конструктивно розв'язувати конфлікти. Але на сьогодні не повною мірою розглянуто питання сутності та шляхів формування конфліктологічної компетентності асистента вчителя закладу загальної середньої освіти.

Отже, недостатня вивченість у сучасній психолого-педагогічній науці зазначеної проблематики створює основу для теоретичного та емпіричного вивчення стану сформованості конфліктологічної компетентності як складової професійної компетентності асистента вчителя та розробка програми з її формування. Вищезазначені аспекти і зумовили вибір теми магістерської роботи у такій редакції «Формування конфліктологічної компетентності у асистента вчителя закладу загальної середньої освіти».

Об'єкт дослідження: конфліктологічна компетентність асистента вчителя.

Предмет дослідження: особливості формування конфліктологічної компетентності асистента вчителя закладу загальної середньої освіти.

Мета дослідження: обґрунтування, розробка та експериментальна перевірка ефективності тренінгової програми з формування конфліктологічної компетентності у асистента вчителя закладу загальної середньої освіти.

Відповідно до мети сформульовано наступні завдання дослідження:

1. Проаналізувати стан наукової розробленості проблеми конфліктологічної компетентності асистента вчителя.
2. Охарактеризувати конфліктологічну компетентність як складову

професійної компетентності асистента вчителя.

3. Емпірично дослідити рівень сформованості конфліктологічної компетентності асистента вчителя.

4. Розробити, апробувати та оцінити ефективність програми з формування конфліктологічної компетентності у асистента вчителя.

Методи дослідження. Відповідно до визначеної мети та сформульованих завдань використаний комплекс взаємопов'язаних методів:

– теоретичні: аналіз наукової літератури, узагальнення та систематизація;

– емпіричні: констатувальний експеримент, комплекс тестових діагностичних методик: методика «Оцінка стратегій поведінки в конфлікті» за Дж. Г. Скотт (методики самооцінки конфліктності № 1 (практикум по конфліктології С. Ємельянова) та № 2 (практикум по конфліктології С. Ємельянова), опитувальник «Тактики поведінки в конфлікті» (практикум по конфліктології С. Ємельянова), методика дослідження стилю поведінки в конфлікті К. Томаса (в адаптації Н. Гришиної); формувальний експеримент;

– статистичні методи: якісний та кількісний аналіз одержаних експериментальних даних.

Методологічне підґрунтя дослідження склали вчення про:

– професійний розвиток та готовність до професійної діяльності (В. Рибаківа, В. Семиченко, О. Сергєєнкова, М. Томчук та ін.);

– особливості професійного вигорання (В. Бойко, Н. Водоп'янова, Л. Карамушка та ін.);

– емоційний інтелект як важливий чинник професійного становлення фахівців соціономічних професій (Ю. Бреус, В. Зарицька, І. Матійків та ін.);

– інклюзивне освітнє середовище (Е. Данілавічюте, А. Колупасва та ін.).

Теоретичне значення роботи полягає в узагальненні та систематизації наукових даних щодо конфліктологічної компетентності як складової професійної компетентності асистента вчителя, у визначенні стану

сформованості конфліктологічної компетентності у асистента вчителя закладу загальної середньої освіти.

Практичне значення роботи полягає у розробці та апробації програми з формування конфліктологічної компетентності у асистента вчителя, яка може бути застосована у закладах загальної середньої освіти з метою розвитку професійно важливих якостей асистента вчителя інклюзивного класу. Матеріали магістерської роботи можуть бути використані у практиці педагогів, психологів у закладах загальної середньої освіти, у системі підвищення кваліфікації педагогічних працівників тощо.

Апробація результатів дослідження відбулася на:

– I Всеукраїнській науково-практичній конференції «Спеціальна освіта та соціальна інклюзія: виклики XXI століття» (25 листопада 2021 року, м. Запоріжжя);

– Міжнародній науково-практичній конференції «Інноваційні наукові дослідження у галузі педагогіки та психології» (11–12 лютого 2022 р., м. Запоріжжя).

Експериментальна база дослідження. Дослідження проводилося на базі Вільнянської загальноосвітньої школи I–III ступенів № 3 Вільнянської районної ради Запорізької області та Вільнянської загальноосвітньої школи I–III ступенів № 4 «Світоч» Вільнянської районної ради Запорізької області м. Вільнянськ.

Структура та обсяг магістерської роботи: робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків та списку використаних джерел (80 найменувань). Містить 14 таблиць, 9 рисунків, 1 додаток, загальний обсяг роботи – 96 сторінки, із них основного тексту – 62 сторінки.

ВИСНОВКИ

Аналіз наукової літератури та проведене експериментальне дослідження дозволили сформулювати ряд висновків.

1. Аналіз стану наукової розробленості проблеми конфліктологічної компетентності асистента вчителя дозволив констатувати наступне. Педагогічний конфлікт – складний та багатоаспектний психолого-педагогічний феномен. Він є невід’ємною складовою професійної діяльності педагога взагалі та асистента вчителя зокрема. Питанням вивчення специфіки діяльності асистента вчителя інклюзивного класу займалися такі вчені, як Е. Данілавічюте, Н. Дятленко, Н. Заєркова, А. Колупаєва, А. Лапін, С. Литовченко, І. Луценко, О. Мартинчук, Л. Мухіна, Ю. Найда, Н. Софій, А. Трейтяк, О. Чопік та ін. Серед основних якостей асистента вчителя, що забезпечують успішність у взаємодії з педагогічним колективом та учнями важливим є достатній рівень сформованості конфліктологічної компетентності, яка є складовою його професійної компетентності.

2. Конфліктологічна компетентність – це здатність використовувати спеціальні психологічні знання, уміння та навички поведінки у конфліктних ситуаціях та здатність до попередження цих ситуацій. За даними наукових досліджень вчених конфліктологічна компетентність має наступні структурні компоненти: когнітивний (знання про конфлікт та шляхи його подолання); особистісний (цінності, інтереси, потреби, настанови); емоційно-мотиваційний (емоційний інтелект, мотиви поведінки); регулятивно-поведінковий (стиль поведінки у конфлікті, асертивна поведінка). Конфліктологічна компетентність асистента вчителя характеризується такими особистісними якостями: гнучкість спілкування, розвинений емоційний інтелект, позитивна активна життєва позиція, комунікативна толерантність, ініціативність у переосмисленні попереднього досвіду та здатність до засвоєння нових знань, мотивація до досягнення конструктивних рішень.

3. Аналіз результатів констатувального етапу дослідження показав у більшості досліджуваних переважає низький рівень конфліктологічної компетентності. Загальний показник конфліктності особистості, у асистентів вчителя виявився не високим, що свідчить про досить тактовним ставленням до людей. У взаємодії з іншими людьми вони можуть поводитися досить відсторонено та інколи – ізольовано. Загальний низький рівень конфліктності у досліджуваних переважно визначається за рахунок стратегії і тактики уникнення конфліктних ситуацій, а не за рахунок керування даними ситуаціями.

4. Відповідно до результатів констатувального етапу дослідження була розроблена та апробована тренінгова програма з формування конфліктологічної компетентності у асистента вчителя. Тренінгова програма націлена на формування у асистента вчителя навички асертивної поведінки; здатність до безконфліктного спілкування; навички використання соціономічних стратегій поведінки у конфлікті (компромісу та співробітництва) в умовах інклюзивного освітнього середовища.

Результати формувального етапу дослідження дозволили оцінити ефективність тренінгової програми. Узагальнені результати формувального експерименту показали позитивні зміни в показниках конфліктологічної компетентності серед учасників експериментальної групи. Констатовано, що серед учасників тренінгової програми з формування конфліктологічної компетентності асистента вчителя зафіксовано підвищення рівня їх конфліктологічної компетентності. Це проявляється у спроможності асистентів вчителя більш ефективно встановлювати контакти з іншими людьми, коректно та толерантно взаємодіяти з оточуючими людьми, емоційно приймати проблему вирішення та попередження конфліктних ситуацій, володіти навичками асертивної поведінки та безконфліктного спілкування, надавати переваги соціономічним стратегіям поведінки у конфлікті (компроміс та співробітництво) в умовах інклюзивного освітнього середовища.